

centrációban hatnak károsan az élő világra. Ez a tétel Clause szerint akkor is érvényes, ha bármilyen vegyszer hatása — a küszöbérték alatt — permanens.

A *Néma Tavasz* megjelenése után elindított DDT-ellenes kampány negatív következményeit taglalva George Clause statisztikai adatokkal mutatja ki, hogy míg 1948-tól, a DDT alkalmazásának első évétől, kb. 60 000 000 embert menthettek meg a haláltól és 1 760 000 000-t a fertőződéstől, addig 1964-től, a permetezés beszüntetésétől csak Ceylon szigetén mindössze öt év alatt 7 500 000 ember betegedett meg. Ekkor nyilvánvalóvá vált a DDT újra való felhasználásának szükségessége.

George Clause hevesen támadja azokat a véleményeket is, amelyek szerint: 1. a DDT nem bomlik el, ezért hatása az élelmi láncban megokoszorozódik; 2. a DDT felhalmozódik a világóceánokban, elnyomja az algák fotoszintetizáló képességét, és ez az atmoszféra oxigéntartalmának csökkenéséhez vezet; 3. ellenálló jellege miatt a DDT már megfertőzte a Föld egész légkörét, és az óceánok is veszélyesen fertőződtek vele; 4. a DDT rákkeltő hatású. A saját és a nemzetközi szakirodalom legújabb eredményeire hivatkozva mutatja ki George Clause, hogy ezek az állítások mind tévesek: a DDT viszonylag gyorsan bomló vegyület, és semmiképpen sem okozhatja az óceánok vagy a légkör tartós mérgezését. A rákkeltő hatás pedig — amelyet magyar tudósok (Kemény és Tarján) is vallottak — az Egészségügyi Világszervezet kutatásai cáfolták.

A tanulmány egészének higgadt okfejtése és meggyőző statisztikája hihetővé teszik George Clause-nak azt a megállapítást, miszerint a DDT-ellenes kampány „szociális-politikai és gazdasági veszélyeket rejt magában”, amelyek mélyen ellentétesek minden humanitárius célkitűzéssel, a legnépszerűbb környezetvédelmi szervezetek pedig „kifejezetten reakciósak: antiintellektuálisak, antitechnológusak és antiprogresszívek”. George Clause szerint a környezetvédelem is csak „az ésszerűség, a kritikus gondolkodás és a megfontolt tervezés” eredményeként válhat valóban segítségünkre.

A JÖVŐ VÁROSA ÉS A TÁRSADALOM (Universitas, 1973. 11.)

Amikor a neves pszichológus és szociológus, Alexander Mitscherlich a jövő városáról beszél, különösen azt a megsős

foglalkoztatja: a vezető államok „technikai metropolisainak” (technische Metropolen) és a fejlődésben elmaradott afrikai, dél-amerikai városok sorsa.

Vajon milyenek lesznek a jövő emberi település-gócai (Siedlungsballungen)? Azonosak lesznek-e azzal, amit ma a „város” (Stadt) fogalommal jelölünk? Egyelőre nehéz nyilvánvaló választ adni ezekre a kérdésekre. Mindenesetre nem a város formális, esztétikai jellemzőire kell gondolnunk, hanem elsősorban környezeti tényezőkre, amelyek az ember biológiai és szociális létét meghatározzák. A jövő városának alakulása nagymértékben függ a politikai határozatoktól; a politikai határozatok pedig elválaszthatatlanok az adott társadalmi rendszertől. A helyzet tehát azokban az országokban a legproblematisabb, ahol „az állam erősebb, mint a társadalom” (Karl Wittstock meghatározása). Ilyen viszonyok között nem alakulhatnak ki differenciált szociális struktúrák, és természetesen bekövetkezik az egyén elértékeltelenedése, elszigetelődése, elmagányosodása a társadalomban. Az egyik oldalon — az elmaradott országokban — a tömegeket elsősorban testi, fizikai nyomor fenyegeti, a másik végleten — a fejlett ipari államokban — inkább az érzelmi elsekélyesedés.

Mindez szorosan összefügg az illető államrenddel. Indiában a tömegeknek éhezniük kell, mert még nem sikerült kialakítani egy korszerű tudatállapotot: képtelenek szakítani a szent tehén kultuszával. De a nagyipari államoknak is megvan a maguk „szent tehene”. Bizonyos viszonyok, társadalmilag meghatározott magatartásformák akadályozzák, hogy a politikai és szellemi élet vezetői felmérjék a városprobléma rendkívüli jelentőségét. Szocialista viszonyok között például alig érthető, hogy ezekben az államokban a földkérdés mind a mai napig megoldatlan; a helyzet haszonélvezői a telekspekulánsok. A földkérdés itt tehát ugyanolyan tabu, mint Indiában a szent tehén.

Általános probléma a nagy ipari városok alaktalan felduzzadása. A „Slurb”-ök sorozatosan tapadnak a belvároshoz, s ennek következtében egyre aggasztóbb méreteket ölt az erőszakos tettek, a gyilkosságok és öngyilkosságok száma, a minden képzeletet felülmúló élvezethajszolás. Az államnak (létéből fakadóan) alkalmazkodnia kell a fogyasztáshoz, a fogyasztói társadalom pedig zsarnokian uralja az egyént. Az efféle „városok”, ahol a „lelki tömegnyomor” uralkodik, helytálló Henry Miller meghatározása:

„airconditioned nightmare“ (légkondicionált lidércnyomás). Jules Henry antropológus összehasonlítja az orosz és az amerikai társadalmi formát, s még lesújtóbban nyilatkozik az amerikai városról: „Twentieth-Century-Nightmare.“

A kép nem kecsesítő. Az emberiség olyan fejlettségi fokon áll, hogy a tőle függetlenül létező természeti törvényeket képes befolyásolni. Eppen csak nem helyesen használja technikai ismereteit. Milyen értéke van ma az ember számára a mindenkori Eszköznek? A társadalmat megreformálni akaró utópia is „autópiává“ vált... A legfőbb eszközben, a gépkocsiban nem a haladás jelét látjuk, hanem elsősorban státusszimbólumot, egyfelől több lehetőséget az élvezethajhászásra. A technikai eszközök egyben megnehezítik életünket. A közlekedési balesetek napjainkban úgy pusztítanak, mint egykor a „fekete halál“, a pestis; arról nem is beszélve, hogy nagyváros el sem képzelhető állandó, idegölő forgalmi zaj nélkül.

Nem tekinthetünk el még egy fontos tényezőtől, a népszaporulattól. A pattintott kőkorszak 600 000 éve alatt ezer évre volt szükség, hogy 1%-kal nőjön a népesség. Manapság egy év alatt 2%-kal növekszik. A FAO (az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Szervezete) szakértői megállapították, hogy a népességnövekedés már most „elhagyta“ az átlag-élelmiszertermelést. Éhínség fenyegeti azokat a területeket, ahol az évi szaporulat 3%-kal nagyobb, és az élelmiszertermelés nem képes ezzel lépést tartani. A jövő városának arculatát olyan mértékben befolyásolja ez a jelenség pozitív vagy negatív irányban, amennyire az emberiség meg tudja teremteni a népességnövekedés és az élelmiszertermelés egyensúlyát.

A jelenlegi helyzet tehát nem mutat egyértelműen utat a jövő eszményi városának megvalósítása felé. Mi a teendő? A szerző a „reménység elvéhez“ apellál. Az emberiségnek bíznia kell saját erejében; sokkal több érték van a birtokunkban, mint amennyit a társadalom — s egyben a városfejlesztés — érdekében felhasználunk. Amíg korunk vezető ipari államaiban a katonai kiadások abszolút prioritást élveznek, nem lehet lényegesen elősegíteni a városépítést. Egy világhatalom — mint az Egyesült Államok — annyira erős, hogy hihetetlen összegeket fektet be a „vietnami stílusú“ háborúba, de nem hajlandó ugyanennyit fordítani a városok humanizálására. Azzal a sok milliárdos befektetéssel, amellyel városokat rombol szét, segít-

hetné őket. Elképzelhető, hogy a futurológusok legfőbb álma, az általános leszerelés milyen alapvető változásokat jelentene a világ mai arculatában.

Sok függ attól, hogy a társadalom miképpen irányítja a városlakók tudatának alakulását. Mert örökérvényű a tétel: az emberek tudatát a társadalom eleve adott feltételei, viszonyai formálják. A jövő társadalmában a korlátoztság, a kényelenség, a profittörekvések semmiféle maradványa nem létezhet. A jövő emberi települése akkor lesz „humanizált város“, ha polgárai képesek lesznek szembe szállni az alkalmazkodáskényszerrel; felvilágosult, nem manipulálható emberekre van szükség, akik jószántukból illeszkednek a közösségbe.

Természetesen nehéz elhatárolni egy biztos fejlődési vonalat a történelem folytonosságától. A jövő településgócainak kutatása, tervezése azonban politikai kötelesség. Ezt szolgálhatja az új tudományág, a városkutatás: interdiszciplináris munkát igényel. Feladatait, távlatait építésszek, történészek, szociológusok és szociálpszichológusok egy csoportja fogalmazta meg (*Bochumer Erklärung vom 16. September 1965*).

A városi életforma nyújtja a legmegfelelőbb lehetőségeket a munkahely, a művelődési élet, az áruellátás, a termelésnövekedés, differenciálódás és az emberek egymás közti viselkedése számára. Legfőbb feladat a város újjászervezése — technikánk valamennyi eszközével —, korunk minden alkotó fantáziájának bevetésével.

A városkutatás feltétele: a ma még reménytelenül izoláltan ható erők összefogása.

Mitscherlich azok közé a kutatók közé tartozik, akik azt vallják, hogy „a mai ideológiai helyébe tudományos ismereteknek kell lépniük. Csupán ezek képezhetik egy szabad társadalom politikai határozatainak alapját“.

DOKUMENTUM ÉS FIKCIÓ:

KÉT VÁLTOZAT

(Nagyvilág, 1973. 12.)

Sükösd Mihály a ma világirodalmának avatott magyar ismerője a korunk prózáját megújítani akaró kísérletek méltóságának szenteli legutóbbi tanulmányát. Jürg Federspiel könyve, *A gyűlölet műzeuma*, alaprétegében esszéisztikus útirajz. A svájci író a hatvanas évek végén tizenhat hónapot töltött New Yorkban. Amerikáról minden európai utas —